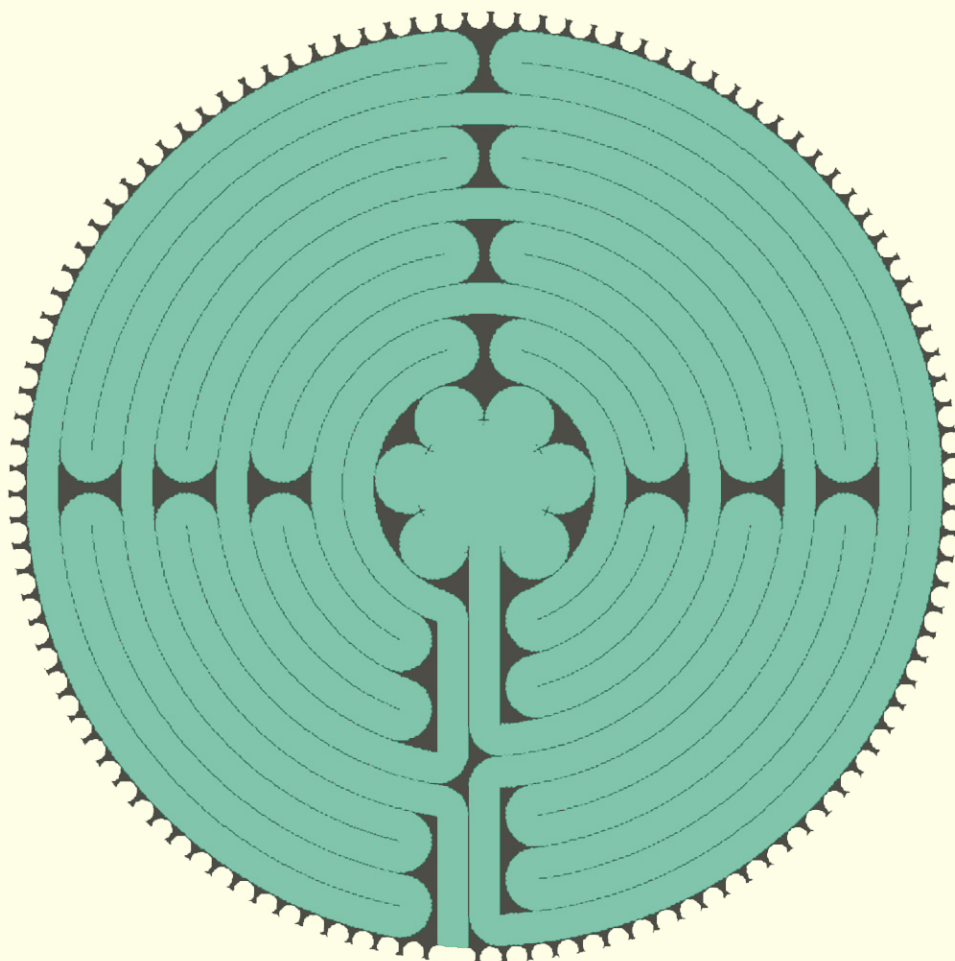

אופקים

תכנית המצטיינים של אוניברסיטת חיפה

מפגש הצגת פרויקט הגמר של תלמידי שנה ג'

יום א', ג' בסיון, 5 ביוני 2011

19:00 - 11:30

חדר הסנאט, קומה 29, מגדל אשכול

על סדר היום

11: 30 - התכנסות.

11: 50 - דברי פתיחה : פרופ' מינה עברון, ראש התכנית.

פרופ' ראובן שניר, דיקן הפקולטה למדעי הרוח.

12: 00 - 14: 00 - מושב ראשון. יו"ר נבות נאור.

גיא פייל, ביצור הבית הפרטי? בחינה של אסטרטגיות מיגון וגידור הבתים הפרטיים במושב (בהנחיית פרופ' נורית בירד-דוד, אנתרופולוגיה).

עמיחי כהאן, שיקול הרכב במעבר לפריפריה (בהנחיית ד"ר ברנדה שפר, מדעי המדינה).

אליצור בר-יהודה, האם הדיון על השוויון כטוב כשלעצמו הוא טוב כשלעצמו? (בהנחיית פרופ' דניאל סטטמן, פילוסופיה).

טל רגב, תקנת הציבור בדיני הנזיקין (בהנחיית פרופ' אריאל בנדור, משפטים, אוניברסיטת בר-אילן).

14: 00 - 14: 30 - הפסקה.

14: 30 - 16: 30 - מושב שני. יו"ר נעמה טרינקר.

עילי רטיג, בין מדיניות להסברה: ניתוח הדימוי התקשורתי של גדר ההפרדה בעולם (בהנחיית ד"ר אלי אברהם, תקשורת).

גיא אלמוג, בעיות מוסריות עם חיי-נצח (בהנחיית פרופ' שאול סמילנסקי, פילוסופיה).

עדן רחמן, מה זוכרים ומה מספרים? סיפורי חיילים ששירתו באינתיפאדה השנייה (בהנחיית פרופ' רות לין, הפקולטה לחינוך).

איתמר רייצס, מאפייני הסאטירה האנטי-מלחמתית בישראל (בהנחיית פרופ' דוד אלכסנדר, תקשורת).

16: 30 - 17: 00 - הפסקה.

17: 00 - 19: 00 - מושב שלישי. יו"ר עילי רטיג.

ערן שורץ, משבר הזהות של החילוני-יהודי במדינת ישראל - הדרך לאן? (בהנחיית פרופ' דניאל סטטמן, פילוסופיה).

תומר צימרמן, הסיקור התקשורתי של ארגון "שוברים שתיקה" (בהנחיית פרופ' תמר כתריאל, תקשורת).

נעמה טרינקר, מרחב נשי במיתולוגיה היוונית ומשמעויותיו כפי שהוא בא לידי ביטוי במחזהו של אריסטופאנס "חג הנשים" (בהנחיית ד"ר ורד לב-כנען, ספרות עברית והשוואתית).

נבות נאור, בין היסטוריה לפילוסופיה: ספר הכוזרי ועיצובה של מדינה יהודית (בהנחיית פרופ' מנחם קלנר, תולדות ישראל).

דברי סיכום: עילי רטיג.

ביצור הבית הפרטי?

בחינה של אסטרטגיות מיגון וגיזור הבתים הפרטיים במושב

מאת: גיא פייל מנחה: פרופ' נורית בירד-דוד (אנתרופולוגיה)

במחקר זה אבדוק את תופעת ביצור הבתים הפרטיים במושב ירחיב שבדרום השרון. המושב, אשר הוקם בשנת 1949 על ידי חיילים תימנים יוצאי לח"י, החל כמושב שיתופי. כמספר חודשים לאחר הקמתו שונה ייעודו למושב עובדים והובאו אליו תושבים נוספים יוצאי תימן מעליית 'כנפי נשרים'. המושב, אשר ממוקם בסמוך לקו הירוק, היווה במשך שנים רבות ישוב ספר ונאלץ להתמודד עם מסתננים ועם ניסיונות חדירה ופיגוע.

במשך רוב שנות קיומו התבסס המושב על חקלאות אך, במהלך שנות השמונים, בעקבות בעיות כלכליות פנימיות וכלל-ארציות ירד משקלה של החקלאות וכיום נותרה במושב רפת אחת בלבד. בשנות התשעים הופשרו חלק מהשטחים החקלאיים לבנייה למגורים והוקמה שכונת הרחבה מצומצמת למושב עבור 'בנים ממשיכים'. שכונה זו אופיינה בסגנון בנייה מוחצן ושונה מזה הקיים במושב 'הישן', עם בתים דו-קומתיים מפוארים (וילות), מדשאות גדולות וגדרות אבן ועץ. השכונה זכתה גם לפיתוח תשתיות משופרות, שנעדרו מהמושב הישן בדמות מדרכות רחבות, פנסי תאורה וגינות נוי מטופחות. בשנת 2008 החלה הקמתה של שכונת הרחבה נוספת למושב. בדומה להרחבה של שנות התשעים, גם בשכונה זו ניתן להבחין בסגנון בנייה ראוותני, שעומד בניגוד לסגנון הצנוע של רבים מהבתים במושב הישן.

בשנים האחרונות ניתן לראות תופעה של 'זליגה' של סגנון הבנייה מהשכונות החדשות אל עבר המושב הישן כאשר גם תושבים רבים בו משפצים ומגדילים את בתיהם. בנוסף, ניכרת השקעה מטעם המושב בשיפור ושיפוץ התשתיות במושב הישן, שבאה לידי ביטוי בהתקנת מדרכות, פנסי תאורה וגינות.

אחד ההיבטים הבולטים של השינוי בסגנון הבניה במושב הוא הופעתן של 'חומות' סביב הבתים. בעוד גדרות (בעיקר מסוג של גדר חיה, או גדר עץ נמוכה) היו קיימות זה מכבר במושב, החומות החדשות עשויות לרוב מבטון ונישאות לא פעם לגובה של מעל שני מטרים. בנוסף להופעתן של החומות ניתן לזהות שימוש גובר באסטרטגיות מיגון והרתעה מגוונות כגון התקנת מכשירי אינטרקום, שלטי אזהרה ומצלמות אבטחה. תופעה זו של ביצור הבתים משנה את המרקם המרחבי והחברתי במושב ומסדירה מחדש את ההפרדה בין מרחב פרטי וציבורי.

במחקר זה אני מבקש לעמוד על משמעותה של תופעת הביצור במושב, הן כביטוי וכגורם לתהליכי השינוי הכלליים שעובר המושב, והן ברמת הפרט, מנקודת מבטו של תושב המושב והמשמעות האישית של תהליכי הביצור עבורו. בבחינת תופעת הביצור אשתמש במתודולוגית מחקר איכותנית-קוונטרוקטיבית. מתודולוגיה זו מאופיינת ביחס הוליסטי לתופעות ובשאיפה להבינן כמצבים וישויות שלמות. הנחת היסוד העומדת בבסיסה היא כי מרכיבי התופעה קשורים זה לזה ואינם ניתנים להפרדה ולמחקר בנפרד. בהתאם להנחה הוליסטית זו, יתבסס המחקר שלי על קשת רחבה של נושאים ומקורות מידע רלוונטיים, כגון: תצפיות, ראיונות עם תושבי המושב, ראיונות עם האדריכלים המעורבים, ובחינה של החקיקה המקומית בנושא הגיזור ושל חוקי מקרקעין הרלוונטיים. השילוב של ההיבטים השונים המעורבים בתופעה יאפשר לי לבנות תמונה שלמה ככל האפשר של תופעת הביצור ולעמוד על משמעויותיה השונות

שיקול הרכב במעבר לפריפריה

מאת: עמיחי כאהן מנחה: ד"ר ברנדה שפר (מדעי המדינה)

ממשלות ישראל השונות מצהירות מזה שנים על כך שאחת ממטרותיהן החשובות ביותר היא קידום הפריפריה. הצהרות אלו מבוטאות בדרכים שונות. בשנת 2005 הוקם משרד ממשלתי חדש - המשרד לפיתוח הנגב והגליל. בנוסף לכך, בשנת 2009 הוקמה ועדת שרים לפיתוח הנגב והגליל. התחומים בהם מתעסקים גופים אלו מגוונים ביותר ומקיפים את כל תחומי החיים. בתקציב המדינה לשנת 2009 נכתב כך: "בהחלטה מספר 3960 מיום 24 באוגוסט 2008, קבעה הממשלה כי הפריפריה היא אזור בעל עדיפות לאומית. בהתאם לכך תקדם הממשלה את אזור הפריפריה בתחומי פעילותה... ותפעיל את כלי המדיניות הקבועים באותן החלטות, לרבות עניין הסטת משאבים לאזור הפריפריה ולעניין מתן הטבות כלכליות... פיתוח הפריפריה הוא צורך לאומי חיוני למדינת ישראל, והוא מהווה מסד חשוב ביותר בחיזוק חוסנה הלאומי של מדינת ישראל... הפער בפוטנציאל ההזדמנויות בין הפריפריה למרכז מתבטא בנתוני התעסוקה (שיעור המועסקים ושכרם). תפקיד הממשלה הוא לפעול לצמצום אי שוויון בפוטנציאל ההזדמנויות (עמ' 86).

במקביל, וללא קשר, מקדמת הממשלה רפורמה בתחום המיסוי על "רכבים צמודים". הממשלה החליטה כי יש לנקוט בצעדים על מנת לצמצם את הפערים החברתיים ולהגדיל את שיעור ההשתתפות בשוק העבודה. ליישום ההחלטה נקבעו שלל צעדים כלכליים, ובהם צעדים התומכים בחלוקה שוויונית יותר של נטל המס בישראל. במסגרת זו הנחתה הממשלה את משרד האוצר להעלות את שיעור המס המוטל על הנהגים מרכב מטעם מקום העבודה. משמעות השינוי היא הפחתת ההוצאות המוכרות לצורכי מס בגין החזקת רכב, העלאת ההכנסה החייבת במס וירידה בהכנסה נטו.

אחד המאפיינים המרכזיים של התעסוקה בפריפריה הוא היוממות. יומם הינו אדם הנוסע יום יום לעבודתו מחוץ למקום מגוריו ושב בערב לביתו. נתונים שנאספו לאחרונה מראים כי מעל 60% מהמועסקים מחוץ לבית מגיעים לעבודה ברכבם הפרטי. אחד הגורמים המעודדים את העובדים לעשות שימוש ברכבם הפרטי על מנת להגיע למקום עבודתם הוא מדיניות של הטבות כספיות שונות כגון: החזר הוצאות דלק, הסדרי שכר ומקומות חניה. ההטבה המשמעותית ביותר הינה מתן רכב מטעם מקום העבודה.

במחקר זה ברצוני לבדוק האם קיימת סתירה בין מדיניות הממשלה לקידום הפריפריה לבין מדיניות המס בתחום הרכב הצמוד. כפי שצוין בהחלטת הממשלה עצמה, אחת הבעיות המרכזיות בפריפריה היא חוסר בהזדמנויות, כלומר מחסור במקומות עבודה. כתוצאה מכך, רבים מתושבי הפריפריה נאלצים לנסוע מרחקים גדולים למקום עבודתם. משמעות הדבר היא כי הרפורמה במיסוי תפגע בתושבי הפריפריה ובסיכוי למשוך תושבים חדשים לאזורים אלו, ותקשה עוד יותר על התעסוקה בפריפריה.

על מנת לבדוק האם אכן כך הדבר יש לחקור את השאלה: באיזו מידה מהווה הרכב שיקול במעבר לפריפריה (או לחילופין הישארות בה)? אם המחקר יגלה כי הרכב מהווה שיקול מרכזי בבחירת מקום המגורים אזי יש לכך משמעות מעשית גדולה. יתכן כי המדיניות הרצויה לטובת הפריפריה היא דווקא לעודד מעסיקים להעניק לעובדיהם רכב צמוד ולהקל במדיניות המס בסוגיה זו.

כיוון שאני מעוניין לבחון את עמדותיהם של אלו שעברו לפריפריה, המחקר יערך במודל איכותני כאשר כלי המחקר יהיה סקר באמצעות שאלון. השאלון יופץ בארבעה ישובים בגליל התחתון: מצפה הושעיה, בית רימון, הסוללים וגבעת אלה. ארבעת הישובים נמצאים בסמיכות גיאוגרפית אך שונים באופי האוכלוסייה ולכן מהווים מדגם מייצג. שני הראשונים הינם ישובים דתיים והשניים הנותרים חילוניים. גם גודל הישובים שונה: גבעת אלה מונה 500 משפחות, הושעיה והסוללים מונים כ-350 משפחות כל אחד ובבית רימון 70 משפחות בלבד. הושעיה וגבעת אלה הינם ישובים קהילתיים ואילו בית רימון והסוללים הינם קיבוציים עם "הרחבה" קהילתית גדולה. השונות בין הישובים, יחד עם קרבתם הגיאוגרפית תאפשר שליטה על משתנים כגון השתייכות חברתית, מעמד סוציו-אקונומי וגודל הישוב. מימד נוסף בארבעת הישובים אשר הופך אותם למתאימים למחקר זה היא העובדה כי אוכלוסייה גדולה הצטרפה אליהם בשנים האחרונות, דבר המאפשר את בדיקת הגורמים שהשפיעו על המעבר לפריפריה ביתר קלות.

המחקר ינסה לעמוד על מערכת השיקולים אשר גרמה לכל אחד מהנחקרים לעבור לפריפריה או להישאר בה. המטרה היא לאתר את מקומו של שיקול הרכב בין יתר השיקולים ולאמוד את משקלו היחסי ביחס לשאר השיקולים.

האם הדיון על השוויון כטוב כשלעצמו הוא טוב כשלעצמו?

מאת: אליצור בר-יהודה מנחה: פרופ' דניאל סטממן (פילוסופיה)

תיאוריות כלכליות ופוליטיות גדושות מטבען בהנחות מוסריות, אם גלויות ואם סמויות. על סמך הנחות כאלו נגזרים כללים המכתיבים את המציאות הפוליטית והכלכלית שבה אנו חיים. כיוון שאותה המציאות עשויה להיחשב כיום, לפחות בנושאים מסוימים, כבעייתית, ניתן לחשוב שלפחות חלק מההנחות שעליהן מציאות זו מושתתת הן בעייתיות כשלעצמן.

הנחה אחת כזו, שקל למצוא לה ביטויים בחיי היום-יום במדינה ובכלכלה, היא ההנחה שמותר ורצוי להפר את השוויון בין בני-אדם. אולי יותר מדויק יהיה לומר שאותה ההנחה היא למעשה דחייה של הנחה קדומה יותר – שהשוויון בין בני-אדם הוא חובה מוסרית מן המעלה הראשונה. קל לחשוב שתיאוריות כלכליות, למשל, דוחות את התפישה הזו, מאחר והן מניחות שהמצב שבו אדם אחד עשיר ואחר הוא עני הוא מצב טוב. מאידך גיסא, נכון יותר לטעון שתיאוריות כלכליות לא מוצאות מציאות אחרת טובה מזו, או פשוט שהן אינן מניחות שהשוויון הוא טוב כשלעצמו (כתכלית), אלא טוב כאמצעי להשגת תכליות אחרות.

לכן בשאלה זו, דהיינו האם השוויון טוב כשלעצמו, אעסוק בעבודתי. העבודה תחולק לשלושה חלקים. בחלק הראשון יערך דיון מטפילוסופי בשאלה אלו טיעונים ניתן לקבל בעד או נגד עמדות על שוויון כמטרה או כאמצעי, זאת מאחר שהספרות הקיימת אינה מבחינה מספיק בסוגים השונים של טיעונים (האם הם פונים לאינטואיציה? לאיזה סוג של אינטואיציה? מה הבעייתיות בכך? האם הם לוגיים? האם זה טוב שהם לוגיים?). בסיום הדיון אציע קריטריון לסיווג הטענות השונים ולאומדן של חוזקם.

בחלק השני יערך דיון שאופיו ינבע מהמסקנות המתודולוגיות בחלק הקודם, בקשר לשאלה האם השוויון טוב כשלעצמו. במסגרת זו אדון בשאלות כמו: האם מהעובדה שהשוויון נראה לפילוסופים רבים כמורכב ממרכיבים מוסרניים אחרים יכול לנבוע שהוא איננו טוב כשלעצמו? האם האלטרנטיבה היחידה לשוויון כטוב כשלעצמו היא וריאציה של תועלתנות?

בחלק השלישי יערך על בסיס מסקנות שני הדיונים הקודמים דיון שתכליתו להתחקות אחר האופי המטפילוסופי של הטענות השונים ולהראות כיצד אופיים מתגלם בתיאוריה המקבלת או דוחה אותם. חלק זה נועד להדגיש את חשיבות הדיון המטפילוסופי בתוך הדיון הפילוסופי.

תקנת הציבור בדיני הנזיקין

מאת: **טל רגב** מנחה: **פרופ' אריאל בנדור** (משפטים, אוניברסיטת בר-אילן)

בתי-המשפט בישראל (ובעולם) ניצבים לעתים בפני שוקת שבורה, עת הכלים המשפטיים המצויים בידם לשם הכרעה בסכסוך מסוים אינם מובילים לתוצאה הנתפסת כצודקת, בעיניהם. המחוקק הסדיר בעיה זו באופן חלקי באמצעות חוקים פרטניים המעניקים לבתי-המשפט שיקול דעת רחב ומסמיכים אותם להכריע בהתאם לעקרונות המשקפים את ערכי היסוד של החברה, על מנת להגיע לתוצאה צודקת. בחיבור זה אבקש לבחון את הבעייתיות המתוארת לעיל במקרה של דיני הנזיקין, אשר אינם מציעים פיתרון מפורש למצבים מסוג זה.

במקרה אחד שהגיע לפתחו של בית-המשפט, התובע, בחור בן 23, נפגע בתאונת דרכים שבקבוצתיה סבל מנכות פיזית ונפשית. כתוצאה מהנכות הנפשית נפגע תפקודו המיני ונפגעה יכולתו לקיים יחסים אינטימיים עם בת זוג קבועה, אלא רק עם נערות ליווי, מאחר ועימן "העניין מנותק מרגש". בית-המשפט המחוזי שדן בעניין הכריע כי יש לפצותו בגין פגיעה זו ופסק לטובתו פיצויים עבור שימוש בשירותי ליווי על בסיס חד-שבועי. בערעור שהוגש לבית-המשפט העליון הכריעו השופטים כי תוצאה זו נוגדת את תקנת הציבור. על אף שזנות, כשלעצמה, אינה מהווה עבירה על החוק, בית-המשפט סבר כי אינו יכול לעודדה, ולו באופן עקיף. כתוצאה מכך זכותו של הנפגע לפיצוי עבור נזקו נשללה, וזאת למרות שדיני הנזיקין אינם כוללים הוראה מפורשת בדבר כפיפותם לערכים המעוגנים בתקנת הציבור.

במקרה אחר, ביקשו זוג הורים לתבוע רופא בגין רשלנות רפואית בעריכת ניתוח לקשירת חצוצרות באישה. כתוצאה מרשלנות זו הרתה האישה וילדה ילדה בריאה. אחד מטיעוניהם ההגנה הסתמך על כך שהגדרת הולדת ילד בריא כנזק שניתן לתבוע פיצוי נזיקי בגינו סותרת את תקנת הציבור.

מקורה של תקנת הציבור בסעיף 30 בחוק החוזים (חלק כללי) הקובע כי "חזוה שכריתתו, תכנו או מטרתו הם בלתי חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור – בטל" (הדגשה שלי). תקנת הציבור מאפשרת לבית-המשפט "להזרים" לתוך המשפט הפרטי את העקרונות והערכים המרכזיים והחיוניים שהחברה מבקשת לקיים, לשמר ולפתח באותה עת. באמצעות עיקרון זה נותן בית המשפט ביטוי ל"אני מאמין" של החברה.

במסגרת עבודה זו אבחן, ראשית, את היקף תחולתו של עיקרון תקנת הציבור בדיני הנזיקין ואת היחס בינו לבין עיקרון ה"על" בדיני הנזיקין – עיקרון השבת המצב לקדמותו. לפי עיקרון זה, יש להעמיד את הנזיק במצב בו היה אלמלא מעשה העוולה, ככל שניתן לעשות כן באמצעות תשלום כספי. בתוך כך, אבחן האם הזכות הנזיקית לפיצוי מקנה זכות רכושית המהווה חלק מקניינו של הנזוק, ועל כן מעוגנת בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

במסגרת הדיון באיזון הראוי בין שני העקרונות אדון בשאלות המתעוררות מאכיפת מוסר על-ידי המשפט. הדיון בנושא זה הינו רחב היקף ועשוי להיות רלוונטי בכל מקום בו מכריע בית-המשפט בהתאם לתפיסתו את הערכים והעקרונות היסודיים בחברה. יחד עם זאת, בדיני הנזיקין מתווסף פן נוסף לדיון ומקורו בכך שהחוב אינו רצוני, כלומר, לניזוק אין שליטה על האירועים שיצרו את זכאותו לפיצוי, בניגוד לצדדים הבוחרים להתקשר במערכת יחסים חוזית. במקרה האחרון ראוי יותר לאפשר לבית-המשפט לפגוע בהתחייבות בין הצדדים, בהסתמך על תקנת הציבור, שעשויה להיות מוכרעת בהתאם לתפיסות מוסריות. בדיני הנזיקין, כאמור, החוב אינו רצוני ולא ניתנה לניזוק ההזדמנות לבחור אם להתקשר בחוזה, שיעניק זכות מסוימת וזאת מתוך מודעות לכך שזכות זו כפופה לתקנת הציבור. נוכח זאת, נראה כי שלילת פיצוי מניזוק יוצרת עוול כפול: מן הצד האחד, נגרם לו נזק, בעל כורחו, שעשוי אף להיות נזק חמור בגוף ובנפש. מן הצד השני, אין הוא זכאי לפיצוי בגין נזק זה. על כן פגיעה או שלילת זכותו של הנפגע לפיצויים בשל תפיסות מוסריות של בית-המשפט (ו/או של החברה) היא פוגענית יותר ומעלה צורך גובר באמות-מידה מוגדרות להפעלתה.

סוגיות מרכזיות שאדון בהן בהקשר זה הן: האם בית-המשפט הוא מי שאמון על הקביעה מהי פעולה מוסרית (בהתחשב בעובדה שהיא אינה בלתי-חוקית)? האם על שופטים לאכוף את מוסרם האישי או את המוסר הנוהג? אם לא, איך ניתן לוודא כי שופטים לא יאכפו את מוסרם האישי? האם זה מוסרי לשלול מנפגע זכאות לפיצוי משיקול של אי-מוסריות (כאמור, אם מדובר בפעולה חוקית)?

בסיום המחקר אנסה להציע אמות-מידה מתוות לאיזון ראוי והולם בין שני העקרונות דנן. חלק מן השאלות שאציע להעלות בבחינת האיזון הן: האם הזכות לפיצויים נשללה לחלוטין מהניזוק? האם ניתן להשיב את המצב לקדמותו בדרך אחרת, פחות "פוגענית"? האם שיקול של הגנה על הצד החלש צריך להיכלל במסגרת השיקולים?

בין מדיניות להסברה: ניתוח הדימוי התקשורתי של גדר ההפרדה בעולם

מאת: עילי רטיג מנחה: ד"ר אלי אברהם (תקשורת)

אין זה סוד שבשנים האחרונות תדמיתה של ישראל בעולם היא מהגרועות ביותר שידעה המדינה מאז הקמתה. האשמות רבות הועלו במהלך השנים כנגד מערך ההסברה הבעייתי של ישראל וחוקרים רבים ניסו להצביע על הסיבות והביטויים לכישלוננו. אחת מהטענות הרווחות של חוקרים אלו היא שהממשלות בישראל מעולם לא ראו חשיבות בפיתוח מערך הסברה יעיל ומאורגן מאחר והאמינו כי "המדיניות מדברת בעד עצמה"¹. ביטוי מובהק לגישה זו ניתן למצוא באמירה ידועה של נשיא המדינה שמעון פרס כי "מדיניות טובה לא צריכה הסברה, ולמדיניות גרועה גם ההסברה הכי טובה לא תעזור". אך בעוד שהצהרה זו נשמעת הגיונית להרבה מקובעי המדיניות בישראל, נראה שהיא מחמיצה עיקרון בסיסי וחשוב בניהולת תקשורת של מדינות בעת משבר והוא, שגם למדיניות טובה יש צורך במערך הסברה יעיל שיסביר מדוע זו בעצם מדיניות טובה.

ייתכן שהדוגמה הכי בולטת לעיקרון זה בישראל של העשור האחרון היא "גדר ההפרדה" שישראל הקימה בינה לבין שטחי הרשות הפלסטינית. ניתן לראות במקרה של הגדר כיצד הממשלה בישראל ביצעה קו מדיניות מסוים, אך מערכת התעמולה משני צידי המתרס היא שקבעה האם מדובר במדיניות "טובה" או "רעה". מתחילתה זכתה הגדר לביקורות ולגינויים בעולם, וזאת על-אף שנתפשה על-ידי הממשלה בישראל כחלק ממדיניות חיובית של מציאת פתרון לא-אלים לסכסוך. השאלה אשר עולה בזירה הבינלאומית היא האם אכן מדובר ב"מחסום הגנתי" שנועד למנוע פעולות טרור כנגד ישראל באופן בלתי-אלים, או שמא מדובר דווקא ב"חומת אפרטהייד" שנועדה ליצור הפרדה גזעית בין שני עמים. התשובה לשאלה זו משתנה ממקום למקום ומזמן לזמן, ונראה כי ניתן להתחקות אחריה באמצעות מעקב אחר הסיקור התקשורתי העולמי של הגדר מהקמתה ועד היום.

בעבודה זו אנתח את הדימוי התקשורתי של גדר ההפרדה כפי שהוא בא לידי ביטוי בתקשורת העולמית בין השנים 2002-2011, וזאת מתוך פרספקטיבה המאמינה כי בכוחה של התקשורת לעצב דעת קהל ודימוי נתפש. התיאוריה המרכזית בתקשורת שעליה אתבסס במחקרי היא "תיאוריית המסגור" (Framing) שטוענת כי ניתן "למסגר" טקסט תקשורתי על-ידי הדגשה והשמטה של פרטים שונים בעת העברתו, בדרך שתקדם פרשנות מסוימת של המציאות המועברת². בהתאם לכך, עבודה זו תבחן מהם המסגורים אשר מעצבים את הסיקור הבינלאומי של גדר ההפרדה ובאיזה אופן, אם בכלל, השפיעו מהלכים מדיניים, הסברתיים ומשפטיים רלוונטיים בישראל ובעולם על דפוסי מסגור אלו. בהתאם למחקרים קודמים שנעשו על הסיקור העולמי של הסכסוך הישראלי-פלסטיני³, השערת המחקר המרכזית בעבודה זו היא שמופעלים שני מסגורים תקשורתיים עיקריים בעת סיקור גדר ההפרדה: 1. מסגרת של "חוק וסדר" אשר תומכת בעיקרה בנרטיב הישראלי ושמה דגש על מניעת פיגועים ותחושת הביטחון של אזרחי ישראל 2. מסגרת של "תיקון אי-צדק" אשר תומכת בעיקרה בנרטיב הפלסטיני ושמה דגש על קשיי היום-יום בשטחי הרשות הפלסטינית ותחושת העוול הקשה בקרב תושביה. השערת מחקר נוספת אשר מעלה עבודה זו היא, שמהלכים מדיניים שהתרחשו בישראל בנוגע לגדר במהלך התקופה הנבחנת (הזות תואי הגדר, הקפאת המשך בנייתה, פיגועים ומניעתם) השפיעו על אופי וכמות הסיקור הבינלאומי בצורה פחותה משמעותית מאשר מהלכים מקבילים בתחום התקשורת וההסברה (הפגנות, ציורים על החומה, הבאת סלבריטאים) או מהלכים משפטיים רלוונטיים (פסיקות בג"צ ובית הדין הבינלאומי). ההשערות העולות בעבודתי ייבחנו באמצעות ניתוח תוכן איכותני מקיף של כל הכתבות והמאמרים שפורסמו על גדר ההפרדה בין השנים 2002-2011 במבחר עיתונים ואתרי חדשות מובילים בארה"ב ובאנגליה.

חשיבותה של עבודה זו היא בתרומתה לאסכולה האקדמית הגורסת כי יש לחזק את מקומה של הדיפלומטיה הציבורית והמשפטית במדיניות החוץ של ישראל. ניתוח תדמיתה של הגדר בתקשורת העולמית ואבחון הגורמים אשר משפיעים עליה יסייע להמחיש עד כמה קריטית היא ההסברה לדימויה התקשורתי (ואי-לכך גם לדימויה הציבורי) של ישראל בעולם.

¹ Gilboa, E. (2006). Public diplomacy: The missing component in Israel's Foreign Policy. *Israel Affairs* 12 (4): 715-747.

² Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43(1), 51-58.

³ Wolfsfeld, G. (1997). *Media and Political Conflict: News from the Middle East*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. pp. 141-168.

בעיות מוסריות עם חיי-נצח

מאת: גיא אלמוג מנחה: פרופ' שאול סמילנסקי (פילוסופיה)

מחשבות בנוגע להיתכנותם של חיי-נצח הסעירו את דמיונו של האדם מזה עידנים. למרבה הפלא והיראה, יתכן שאנו בפתח תקופה שבה הזקנה, וכך אולי גם סכנת המוות (שעד היום נתפס בעיני רבים כרע האולטימטיבי) יחשבו לרעה חולפת – מעין עוד מחלה שניתן לרפא בעזרת פלאי הטכנולוגיה והרפואה. בעוד שהוגים שונים ותנועות כגון ה-"Transhumanism" מתעקשים שמדובר בהתפתחות מבורכת (ואולי אף בלתי נמנעת), אחרים, דוגמת ברנארד ווילאמס, גורסים שחיי-נצח אינם רצויים, בעיקר מכיוון שחיים מסוג זה יאבדו כל גוון של משמעות וערך. בעבודה זו אבחן את הנושא מנקודת מבט שונה. ברצוני להראות מדוע הרצון להביס את המוות טומן בחובו בעיות מוסריות כבדות משקל, שאף עשויות להפוך לפרדוקסים מוסריים, כאלו העשויים להטות את הכף כנגד ההשתוקקות הקמאית לחיי נצח.

העבודה היא בעיקרה בתחום של הפילוסופיה של המוסר (אתיקה) והחומרים מהם היא שואבת את מרבית ביסוסה הם בהתאם הגותיים ופילוסופיים. עם זאת, היא עושה גם שימוש בחומרים היסטוריים ואף במאמרים ובפרסומים חדשים בתחומי המחקר הרלוונטיים לנושא כגון חקר הזקנה, הנדסה גנטית ורובוטיקה. לדידם של מדענים וחוקרים מובילים בתחומים אלו, חיי-נצח מסוג זה או אחר לא יהיו עוד בגדר חלום בעתיד הקרוב. למעשה, חלקם סבורים שהם עתידים לחזות בכך עוד במהלך חייהם (הארוכים מאוד כך נראה). אני סבור, שבמידה ואנו אכן מתקרבים לאפשרות מעין זו, או אפילו אם אנו רק מקרבים את הדורות הבאים לעברה, רצוי שיווצר מראש בסיס תיאורטי איתן לגבי היחס המוסרי שלנו כלפיה, או לפחות שיישקלו מראש הסיבוכים האפשריים. חיי-נצח יכולים להיראות כדבר נפלא לחלקנו, אך כפי שארצה להראות בעבודה זו, ייתכן ויהיו סיבות משכנעות, לפחות עבור אחדים מאתנו, לחשוב שהסכנה המוסרית הטמונה בחיי-נצח היא גדולה מנשוא. האם המסקנה הנכונה תהיה שעלינו לפעול לעצירת המחקר השואף להגיע לחיי-נצח?

מה זוכרים ומה מספרים? סיפורי חיילים ששירתו באינתיפאדה השנייה

מאת: עזרן רחמן מנחה: פרופ' רות לין (הפקולטה לחינוך)

מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה ועד היום, חיילים רבים בצה"ל לוקחים חלק במהלך שירותם הצבאי בפעילויות לחימה ואבטחה אינטנסיביות בתוך שטח פלשתיני. חלק לא מבוטל מתוכם מוצאים עצמם מנהלים שגרת פעילות מבצעית הכרוכה בסכנת מוות ברורה וממשית. עם השחרור, ניתן היה לצפות שחוויות השירות תתפוס מקום משמעותי בשיח בין לוחמים לשעבר ובסיפור החיים שלהם כפי שהוא מסופר על ידם. בפועל, נראה שרוב המשוחררים אינם עוסקים בגלוי ובאופן יזום בסיפור השירות שלהם. גם כאשר עיסוק כזה קיים, לרוב הוא נעדר כמעט התייחסויות אל תקופת השירות הצבאי כאל חוויה קשה או טראומטית.

מעט מחקרים נערכו בנושא השפעתה המתמשכת של פעילות לחימה על חייהם של אלו שלקחו בה חלק. המערכת הצבאית אינה נוטה לחקור השלכות ארוכות-טווח על בריאות הנפש של חייליה, וגם בזירה ה-'אזרחית', באקדמיה ובתקשורת, העיסוק בחוויותיהם של 'בוגרי המלחמות' היה מאז ומתמיד שטחי ושולי. הדברים אמורים לא פחות, ואולי יותר, לגבי 'בוגרי השטחים', שמסיבות שונות אף לא זכו להיחשב לבוגרי מלחמה.

שאלות עיקריות המנחות את המחקר הנוכחי הן: איזה חלק תופסת תקופת השירות הצבאי בסיפור החיים של לוחמים משוחררים, כפי שהם מספרים אותו, לעצמם ולזולתם? מה הם זוכרים מהשירות ומה שוכחים? עם מי ובאילו הזדמנויות מדברים על חוויות מהשירות? מה מתוך החוויות הזכורות הם מספרים ומה מעדיפים להשמיט? כיצד עוצבו הסיפורים? כיצד הם הושפעו מהסיפור של החברה בה הם חיים, וכיצד הם משפיעים עליה?

השאלות הללו תחקרנה תוך שימוש במתודולוגיה איכותנית ובגישה הנרטיבית, הסוברת כי תופעות חייהם של בני האדם והתנסויותיהם ניתנות לחקירה באופן הטוב ביותר דרך מה שהם מספרים על עצמם. הדגש בגישה זו הוא על האמת הנרטיבית ולא ההיסטורית, וההנחה היא שהסיפור שהאדם מספר על עצמו הינו גם מכונן וגם משקף ערכים, תפישות והתנהגויות שלו. מאחר ולסיפור יש חלק עיקרי ביצירת המציאות הפנימית והחיצונית של האדם, ובאופן תפישתה על ידו, ראוי שיהיה מושא ייחודי למחקר. כל האמור לעיל נכון גם לגבי הסיפור שמספרת על עצמה כל חברה אנושית.

המחקר נערך על קבוצה של גברים צעירים ששירתו כלוחמים בסיירת נח"ל בין השנים 2000-2003, שנות השיא של האינתיפאדה השנייה. כולם חוו בשירות שגרה אינטנסיבית של פעילות לחימה מסכנת חיים. כולם סיימו שירות מלא, חלקם גם שירות קבע. חלקם הוסבו במהלך השירות מלוחמים לתומכי לחימה, אך רובם נותרו לוחמים לכל אורכו. לאחר השחרור, חלק מהם קיבלו פטור ממילואים על רקע נפשי, או שהם מתחמקים משירות, אולם רובם עדיין משרתים כלוחמים במילואים.

שיטת איסוף הנתונים היא קיום ראיונות עומק פתוחים, מובנים למחצה. המראיין מתבקש לספר על קורותיו מהשחרור מצה"ל ועד היום, ולאחר מכן את סיפור השירות הצבאי שלו. ניתוח הראיונות יתבצע בכלי ניתוח נרטיב מתוקפים ומהימנים מהמתודולוגיה האיכותנית, המתייחסים לא רק לתוכן הדברים אלא גם לאלמנטים נוספים כמו טון הדיבור, שתיקות ומשמעותן, ביטויי רגש שונים כמו צחוק ובכי ומחוות שונות של המראיין.

הממצאים יפורשו ויידונו תוך שימוש בכלים ובמונחים מהמחקר הפסיכולוגי והסוציולוגי, תוך התמקדות ביחס ההדדי בין הסיפורים של פרטים לבין המיתוסים והאתוסים של החברה בה הם חיים. בהמשך, אתייחס גם להשלכות אפשריות של מסקנות המחקר על תחום הטיפול הנפשי בחיילים פעילים ומשוחררים, על היחס המשפטי והציבורי למקרים של אי-המשך שירות על רקע של חוויות שירות טראומטית, ועל האופן בו הסיפור שלנו – כפרטים וכחברה – ממשיך ונרקם.

מאפייני הסאטירה האנטי-מלחמתית בישראל

מאת: איתמר רייצס מנחה: פרופ' דוד אלכסנדר (תקשורת)

עבודתי תתמקד בנושא הסאטירה האנטי-מלחמתית/לאומנית בישראל, ותנסה לעמוד על ציוני דרך בהתפתחותה ומאפיינים עיקריים שלה. אם ההנחה המקובלת גורסת כי כאשר התותחים רועמים המוזות שותקות, הרי שהסאטירה אמורה לשתוק אף יותר, קל וחומר בישראל, שבה התותחים רועמים לסירוגין מיום היווסדה. אף על פי כן, ניתן להבחין לאורך תולדותיה של הסאטירה הישראלית במספר גילויים נועזים של סאטירה אנטי-מיליטריסטית, שנוצרו, בחלק מהמקרים, בסמיכות זמנים מפתיעה למלחמות ולעתים אף במהלכן.

דמות מפתח בעבודה תהיה חנוך לוין, שיצירותיו "את, אני והמלחמה הבאה" ו"מלכת אמבטיה" נחשבות לאבני יסוד של הז'אנר. חלק חשוב מהעבודה יוקדש גם ל"ספר חנוך לוין הצעיר" שראה אור אשתקד, הכולל מקבץ מכתביו של לוין שטרם פורסמו, וחושף כי הסאטירות האנטי-מלחמתיות הראשונות שלו נכתבו עוד לפני מלחמת ששת הימים.

בעבודתי יהיה ייצוג גם לסאטירות מעוררות מחלוקת שהופיעו בתכניות כגון "ניקוי ראש" ו"החמישייה הקאמרית", אך מרבית המשקל יינתן ליצירות אשר הועלו על בימת התיאטרון והבידור הקל. בנוסף ליצירותיו של לוין ייבדקו גם הצגות מעוררות מחלוקת כמו "מושל יריחו" של יוסף מונדי ו"אפרים חוזר לצבא" של יצחק לאור. האחרונה שופכת אור רב על נושא גבולות הסאטירה, משום שהדיון סביב העלאתה על הבמה הגיע עד לערכאות משפטיות והפך לפסק-דין מכונן בנושא חופש הביטוי והיצירה. כחלק מהמחקר אנסה לראיין את לאור, כדי לרכוש תובנות חדשות על יצירתו ועל חנוך לוין ויצירתו הפוליטית, אותם חקר בהרחבה (בהיעדר גישה למחזאי המנוח, יספק הראיון, כך אני מקווה, תחליף הולם למקור...).

משבר הזהות של החילוני-יהודי במדינת ישראל – הדרך לאן?

מאת: ערן שורץ מנחה: פרופ' דניאל סטטמן (פילוסופיה)

מדינת ישראל מורכבת ממספר רב של תתי-קבוצות בעלות יותר מזהות אחת, ודומה שלא קיימת בישראל אוכלוסייה המזהה עצמה כישראלית בלבד. תתי-הקבוצות המרכזיות הן ישראל-ערבי (על פלגיו השונים), וישראל-יהודי (דתי-חרדי, דתי-לאומי, מסורתי, חילוני/לא דתי).

תת-הקבוצה הישראלית-חילונית מהווה כ-42% מהיהודים בישראל (עפ"י נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 2010). קבוצה זו, המהווה נדבך מרכזי בתפעולה השוטף של המדינה (צבא, מיסים, משק), חווה משבר זהות חמור. מבין כל תתי-הקבוצות מסתמן כי קבוצה זו סובלת מחוסר העקביות האידיאולוגי-רעיוני החמור ביותר. אוכלוסייה זו מזהה עצמה כישראלית לפני היותה יהודיה, ויהדותה מתמצת בעיקר סביב זהות השואה. אף-על-פי שישיראליותה היא מרכיב הזהות העיקרי של קבוצה זו, הזיקה לישראל פחתה באופן מובהק בעשרים השנים האחרונות, דבר המתבטא בעלייה בשיעור המוכנות לרדת מהארץ⁴.

במחקר זה אבחן את תת-הקבוצה היהודית-חילונית תוך התמקדות בדור השלישי של אוכלוסייה זו. לתפישתי, דור זה חווה את משבר הזהות הקיצוני החריף ביותר. דור זה, אשר חיבורו לשואה הוא הרופף ביותר (והמוחשי האחרון) ואשר חווה על בשרו את אובדן התפישה הציונית-חלוצית (של הדור הראשון-שני) ואת תחושת הסיכוי לשלום, זקוק לאבני-יסוד ערכיים ואידיאולוגים חדשים ושונים מאשר אלו של הדורות הקודמים.

מחקר זה יתבצע בשני מישורים. הראשון ברמה הפילוסופית, תוך ניסיון למפות ולהגדיר מה היא אותה 'בעיית' הזהות על ידי הצגת גישות ומחקרים של אנשי רוח וחוקרים בולטים. במישור השני, המחקר יבדוק האם בעיה זו קיימת ב'שטח' ובמידה ואכן כך הדבר, מה הם דרכי הטיפול בה. זאת אעשה על ידי בדיקה רוחבית בה אציג את הגורמים השונים המטפלים בסוגיה (משרד החינוך, הצבא, מכינות חילוניות, עמותות). לאחר מכן אתמקד בניתוח איכותני כמקרה בוחן של מספר מכינות וסדנאות העוסקות במשבר הזהות, במטרה לראות האם הפתרונות המוצעים על-ידן תואמים את הפתרון הפילוסופי לבעיה והאם דרכי פעולתן אמנם מניבות פרי.

שאלת הזהות של תת-הקבוצה הישראלית היהודית-חילונית סבוכה ובעלת רבדים ומשתנים רבים. אתגרי יהיה למפות את נקודות המפתח הזהותיות העיקריות, לבדוק האם 'בעיה' זו מוכרת בחברה הישראלית ומה הן דרכי ההתמודדות העכשוויות איתה. בהתאם לממצאים אשקוד על הצעה פילוסופית ערכית ומעשית לפתרון משבר זהות אידיאולוגי זה.

⁴ אורון, יאיר. 2010. זהויות ישראליות: יהודים וערבים מול המראה והאחר. הוצאת רסלינג, תל אביב.

הסיקור התקשורתי של ארגון "שוברים שתיקה"

מאת: תומר צימרמן מנחה: פרופ' תמר כתריאל (תקשורת)

המחקר יתמקד בסיקור החדשותי הכתוב (בידיעות-ynet, מעריב-NRG והארץ) של ארגון "שוברים שתיקה" ויבחן כיצד התקשורת מתמודדת עם תכנים שאינם תואמים את הנרטיב השולט בשיח הישראלי.

הארגון "שוברים שתיקה" הוקם בשנת 2004 על ידי קבוצה של חיילים משוחררים. חברי הארגון אוספים ומפרסמים עדויות מחיילות וחיילים אשר שירתו בשטחים מפרוץ האינתיפאדה השנייה ואילך. החיילים החוזרים לחיים האזרחיים מגלים את הפער בין המציאות שפגשו בשטחים לבין האדישות והשתיקה בחברה הישראלית לנוכח מציאות זו. "שוברים שתיקה" משמיע את קולם של חיילים אלו במטרה להעלות את המודעות למציאות היום-יומית בשטחים וליצור שיח ציבורי אודות המחיר המוסרי שבשליטה על אוכלוסיה אזרחית. חברי הארגון מאמינים שהחברה הישראלית חייבת להתמודד עם הנעשה בשמה ולהכיר במחיר המציאות איתה מתמודדים מיטב בניה ובנותיה בשטחים.⁵

העדויות שהארגון מפרסם, ממשכות מסורת של יצירת סיפורי זיכרון נגדיים אשר מנסים לערער את ההגמוניה של סיפור הזיכרון השולט במדינת ישראל המבטא עמדות אידיאולוגיות פטריוטיות ומיליטריסטיות ומבסס את השימוש בכוח צבאי כפתרון נאות לבעיות פוליטיות. כמו כן, פרסום העדויות מעמת את הקוראים עם המתרחש בשטחים וכך עוזר לערער את תרבות ההכחשה שהתפתחה בישראל בכל הנוגע לכיבוש ולשטחים.⁶

במחקר זה אבדוק כיצד תופסים חברי הארגון את תפקידם כיוצרי זיכרון נגדי ואנסה לברר מהן מטרותיהם ולאלו תוצאות הם מצפים להגיע על ידי פרסום העדויות. את עמדת הארגון אחקור באמצעות החומרים הכתובים שמפורסמים על-ידו (אוספי עדויות ואתר האינטרנט) וראיונות פתוחים עם כמה מחבריו. בנוסף, אשתמש בשיטות של ניתוח-שיח ביקורתי על מנת לבחון את הכתבות המתפרסמות בשלושת העיתונים המרכזיים בישראל ולבדוק כיצד מיוצגים הארגון והעדויות שהוא אוסף בתקשורת. במסגרת המחקר ייבחנו גם שאלות כגון: כיצד משתנה אופן ייצוג הארגון בין העיתונים השונים ובמהלך תקופות שונות? האם קיים פער בין האופן בו מעוניין הארגון להיות מיוצג בעיתונות והאופן בו הוא מוצג? וכמובן, כיצד ומדוע נוצר פער זה?

⁵ מתוך אתר "שוברים שתיקה" <http://www.shovrimstika.org>

⁶ שביט, נמרוד. שיח העדות של "שוברים שתיקה": בין מחאה אקטיביסטית לכינון זיכרון נגדי. אוניברסיטת חיפה, מרץ 2009.

מרחב נשי במיתולוגיה היוונית ומשמעויותיו כפי שהוא בא לידי ביטוי במחזהו של אריסטופאנס "חג הנשים"

מאת: נעמה טרינקר מנחה: ד"ר ורד לב-כנען (ספרות עברית והשוואתית)

המחקר יבחן את יחסי המגדר במיתולוגיה היוונית דרך מושג המרחב ומשמעותו. אנו חיים במרחבים שונים אשר לכל אחד מהם ייצוגים ומאפיינים ייחודיים. כך למשל ישנם המרחב הציבורי לעומת המרחב הפרטי, הדרכים בהן הם נוצרים ע"י האנשים המאכלסים אותם ואלה שאינם נוכחים בהם, וכן הדרך בה משתמרים הגבולות וההבחנות ביניהם. מרחב איננו רק מימד פיסי אלא הוא מושג רב משמעות אשר מסדיר אינטראקציות חברתיות, יוצר היררכיות של כוח פוליטי ושל השפעה.

באתונה של המאות ה-5-6 לפנה"ס החלוקה המרחבית בתוך הפוליס הייתה דיכוטומית לרוב כך שגברים שלטו במרחב הציבורי ואילו נשים הודרו ממנו והוקצה להן המרחב הפרטי (הביתי). יוצאים מן הכלל היו אירועים דתיים במרחב הציבורי בהם נשים הורשו להשתתף באופן מסוים כאשר הבולטים שביניהם היו חגים בהם השתתפו נשים בלבד. דוגמה לחג מן הסוג האחרון שהוזכר הוא ה-Thesmophoria, "חג הנשים". המחזה "חג הנשים" של אריסטופאנס מתאר את יחסם אל, ובעיקר חששם של הגברים מן המתרחש בחג זה אשר טקסיו היו סודיים ונודעו רק למשתתפות בו. בניגוד לחגי נשים אחרים, טקסי החג התקיימו בתוך המרחב העירוני של אתונה. לעובדה זו נודעת משמעות רבה בשל צורת החשיבה הרווחת לפיה יש להקצות את המרחב העירוני לגברים, כמחוללי ושומרי התרבות, ואילו את הטבע והמרחב הפראי לנשים. חלוקה זו היא מהותית ובסיסית לתפישת העולם המרחבית והמיתולוגית בה אדון בין היתר בעבודה.

בשלב הראשון של המחקר אבחן מספר מרחבים כרקע אפשרי למחזה: המרחב הציבורי-פוליטי, המרחב הדתי ומרחב התיאטרון – כולם בדגש על מגדר. לאחר מכן אבחן את היחס למרחב ואת המשמעויות האפשריות שניתנות לו והשפעתן על החברה ויחסי המגדר, במחזה "חג הנשים". מורכבות היחסים החברתיים והמגדריים תואר מתוך בחינה לעומק של המחזה וכן באמצעות שימוש במקורות נוספים כמו ההמנון ההומרי לדמטר (Demeter), אשר לכבודה נערך חג הנשים.

לנושא המחקר רלבנטיות רבה לחברה המערבית כיום והוא זוכה להתעניינות רבה בקרב חוקרים מתחומים שונים. על אף שעברו מעל אלפיים שנה מאז שהמחזה נכתב נראה כי עדיין ניתן למצוא פחדים דומים לאלה המשתקפים במחזה וסימני עקבות לחלוקה המרחבית-מגדרית ויחסי הכוח בחברה האתונאית, גם בחברה המערבית של ימינו. קיים מחקר פמיניסטי ומגדרי רב של המיתולוגיה היוונית הבוחן היבטים שונים אחרים ואילו מחקר המתמקד במושג המרחב הינו נדיר יותר. המחקר יתמקד בנשים אך יתייחס למבנה החברה ולדינאמיקה הפנימית שלה. מכאן שהעבודה תעסוק גם בגברים, במרחב שלהם ובהשפעות השונות הפועלות עליהם. תפישה זו מאפיינת השקפה פמיניסטית מאוחרת לפיה יחסי המגדר משפיעים על שני המינים, לטוב ולרע.

בין היסטוריה לפילוסופיה: ספר הכוזרי ועיצובה של מדינה יהודית

מאת: נבות נאור מנחה: פרופ' מנחם קלנר (תולדות ישראל)

במהלך המאה השביעית לספירה החלו מספר שבטים כוזריים נודדים להתלכד בגבולה הצפון מזרחי של האימפריה הביזנטית, באזור גיאורגיה ואזרבייג'ן של היום. בזכות קשרי מסחר ענפים עם האימפריה הביזנטית ומספר ניצחונות על האימפריה הפרסית התרחבה ממלכת הכוזרים עד שבמאה התשיעית השתרעה מנהר הוולגה ועד הרי הקווקז, מהים הכספי ועד לים השחור. בניגוד לשלטונה של הנצרות באירופה המערבית (כתוצאה מהתנצרות האימפריה הרומית כמה מאות שנים מוקדם יותר) והתפשטות האסלאם באזורי ערב, אסיה הקטנה וצפון אפריקה, מוביל בולאן, מלך הכוזרים, התגיירות של עמו ובכך מייסד את הממלכה היהודית החדשה.

ארבע מאות שנים לערך אחרי התגיירותם של הכוזרים כותב יהודה הלוי חיבור פילוסופי המתאר את חיפושיו של מלך כוזר אחר דת האמת שאותה יבחר כדת החדשה לממלכתו. בחיבור שנכתב בתקופה בה יהודי ספרד נתונים בין הפטיש הנוצרי לסדן המוסלמי כתוצאה ממלחמות הקודש שבין שתי הדתות וממלכה יהודית נראית כלא יותר מחלום רחוק, עומדים נציגי שלוש הדתות ופילוסוף ומנסים לשכנע את המלך בעליונות אמונתם. יהודה הלוי משתמש במפגש זה בכדי להציג את עקרונות היהדות ובכך עונה למבקריה החריפים בתקופה בה חי, כפי שניתן ללמוד משמו המקורי של הספר בערבית: "הספר להגנת הדת המושפלת והבזויה".

מטרות העבודה הן לבחון את השפעתם של רעיונותיו של יהודה הלוי, כפי שהם מוצגים בספר הכוזרי, על תפישות של מדינה יהודית לאורך ההיסטוריה, ואת הדרך אותה עשה ספר הכוזרי אל לב הקונצנזוס של הציונות הדתית בת ימינו. לשם כך בכוונתי לבחון את:

- התהליכים ההיסטוריים שהובילו להתגיירותה של ממלכת הכוזרים.
- המוטיב ההיסטורי בספר הכוזרי.
- מידת התפוצה של ספר הכוזרי בתקופות שונות בהיסטוריה.
- כתיבהם של הוגים יהודיים מרכזיים מתקופות שונות, כגון: דון יצחק אברבנאל, יצחק ברויאר, הרב אברהם יצחק הכהן קוק והרב שלמה אבינר.